

20: במשנה שלנו: אין מאמירין. ועיין ראשון לציון, במשניות דפוס. ראם, ובמדרש

שכל טוב: אין מאמירין... אמראה הלקטה.

21: במשנה שלנו: מים למורסן.

22: בתוספתא צוקרמאנדל: הרדסיאות. ונס"א: דורסיאות.

24: במדרש שכל טוב: המראה, כשהוא מרביצה ופוקק את סיה. ובתוספתא: כל שמרביצו

ופוקס את צוארו, והגר"א מגיה: עוקם את צוארו. ועל עוקם — פוקם עיין ילקוט, בלק, רמז תשסה, וישם ה' דבר בפי בלעם, ובתנחומא. בוכר, שם, עמ' עא הערות קא וקב. ועיין במאמרו של שאול ליברמאן בהמאסף JQR, כרך לה, עמ' 55, ובדברים רבה, שהוציא, ירושלים, ת"ש, עמ' 3, הערה 12.

דף ג, א

סוגיה זו שני פירושים לה: פירוש רש"י ופירוש הר"ח. במשנה אמרו: מעשה... שפקקי

את המאור בטפית וקשרו את המקידה בגמי לידע אם יש שם בגיגית פותח טפה אם לאו.

לדעת ר"ח א) הילקטי הוא מלשון תל המתלקט והוא כמין קיר חוצץ בין שני הבתים

ב) המאור הוא כמין ארובה בגג. ג) הגיגית הסדוקה היתה קבועה בכותל כחלון פתוח.

ד) המת היה מוטל בבית אחד ובבית האחר היו רוצים להכנס בו כהנים ולא היו יודעים בבירור אם יש בסדק הגיגית פותח טפה ומביא את הטומאה אם לאו. ה) את המאור שבגג סתמו בטפית כדי לכסות את המאור הפתוח שלא יאהילו העומדים על הגג באותו המאור ויטמאו מן הטומאה המוטלת בתוך הבית כנגד המאור. ו) לקחו מקידה שיש בה טפה וקשרוה בגמי ושלשלוה כנגד פי הגיגית לראות אם פי הגיגית נתמלאה — יש בה טפה. והתוספות הלכו אחר פירוש הר"ח וקרובים לזה דברי הרמב"ם בפירושו למשנה, אם כי הוא מפרש מקידה — לוח קטן.

אבל לרש"י א) הילקטי הוא שביל קטן בין שני בתים. ב) המאור היה בכותל הבית

לצד ההילקטי. ג) הגיגית היתה למעלה מן ההילקטי. ד) המת היה מוטל בהילקטי תחת

הגיגית כנגד הסדק. עד כאן גם רבינו מסכים לפירוש רש"י. זהו מכאן ואילך דרכיהם שונות.

לרש"י: לפני מות המת [עיין מה שמקשים על זה בתוס'] סקקו בשבת את המאור. בטפית,

שמה אין בסדק הגיגית פותח טפה ונמצא המת מוטל באיהל שאין לטומאה מקום לצאת דרך

מעלה וחור שבין שני בתים מכניס את הטומאה לצד שני במלוא אגרוף, לפיכך סתמוהו בכלי

חרס וגבו כנגד ההילקטי וכלי חרס אינו מטמא מגבו וחוצץ [אח"כ רצו לחזור ולהסיר הספית:

תפארת ישראל] וקשרו מקידה שהיא רחבה טפה בגמי לידע אם תכנס בסדק הגיגית.

ולרבינו, רק כשחפצו למדוד את רוחב הסדק שבגיגית, או סתמו מתחילה את המאור

שבכותל, כדי שהטומאה לא תכנס בו בשעת המדידה, כשיסתם הסדק עלידי המקידה, ולקחו

מקידה, כלי שיש בו אוויר, כדי שהאיש אשר ישים שמה את המקידה לא יאהיל בידו על הטומאה

ויטמא בעצמו באותו הרגע. ואת הגמי קשרו מסביב להמקידה כדי למדוד את המקידה, לראות

אם יש בהיקף המקידה שלשה טפחים או ידעו שיש כרחבה טפה.

ומעניין, שבכתב יד מינכן נמצאת הגהה בגליון המשנה: ומודדין את המקידה בגמי, ובעל

דקדוקי סופרים (עמ' 386 הערה ש') לא פקפק כלל והעיר כי "הגהת הגליון מטעם". ודע כי

להגאונים ז"ל היו פירושים אחרים למלה "טפית" (עיין: אוצר הגאונים, תשובות, עמ' 162)

ולחמלה, "הלקטי" (עיין: אוצר הגאונים, תשובות, עמ' 121). וגראה כי היה להם פירוש

אחר בסוגיה שלנו.

21: בסדור רב עמרם השלם, חלק ב, דף ד, א: אפוקי יומא כמה דאפשר מאחרינן ליה.

כי היכי דלא להוי עלן כי טוענא. ועיין ספר העתים, עמ' 171, וסוף עמ' 201.

24: בסדור הגי'ל, שם, דף ג, א: ומבעי ליה לאינש לאוגדי [למאריך] בברוך ה' המבורך

הרב יהודה ליב וליטניק : שני קטעים להשלמת ספר העתים קלז

1234567

כאפוקי שבתא דגיתציל מן הויקא דהאי שבתא ועין בה"ג, סוף הלכות ציצית ובאור זרוע, הלכות מצאי שבת, סוף סימן ט: אדמר ברכו במשך גדול... ועוד מפני איחור להוציא השבת. ועין מחזור ויטרי, עמ' 114, והערה טו שם.

דף ג, ב

הדברים שייכים למה שאנו אומרים בברכות לג, א: טעה ולא הזכיר... הבדלה כחונן הוצת אין מחזירין אותו מסני שיכול לאומרה על הכוס, והביאו על זה מהלכות גדולות ורב סעדיה דהני מילי היכא דאית ליה חמרא דמבדיל עליה, אבל לית ליה כסא דחמרא הדר ומצלי. ועין רי"ף, פרק תפילת השחר, ובשלטי הגבורים שם, וברא"ש, פרק הנזיל, סימן טו ויו ובתוספות הרא"ש, ווארשא תרכ"ג, כאן.

5: בגמרא שלנו: איך חייא בר אבא איך יחנן. וברא"ש כמו ברי"ף ובראביה: אמר ר' חייא. ובה"ג כמו בגמרא.

7: בגמרא: והם אמרו.

8: בגמרא: שאל ר' יוסי, וכן ברא"ש.

9: בגמרא: צריך שיבדיל על הכוס או לא, ואמר ליה צריך שיבדיל על הכוס. וברא"ש כמו בגמרא שלנו. אמנם במעדני יום טוב העיר, שבדפוס ישן גרס "אין צריך", כמו ברי"ף. ובדף לג: בגמרא, א"ל רבינא לרבא (באור זרוע, סימן צא: לרב) הילכתא מאי, א"ל כי קידוש, מה קידוש אע"ג דמקדש בצלוחתא... אף הבדלה נמי...

11: בגמרא לג, א: בעא מינה רב חסדא מרב ששת טעה בזו ובזו... וכן ברא"ש ובאור זרוע סימן צא: בעו מניה מרב ששת.

12: צ"ל עבדתא, בירושלמי תענית א, ו' ופסחים ד, א הנוסח שונה לגמרי. וברי"ף פרק מקום ושנתגו: נשיא דנהגן דלא למעבד עובדא בריש ירחא מנהג, ודלא למעבד כאפוקי שבתא [בחדושי אנשי שם, בגליון, מוסיפים על פי הירושלמי: אינו מנהג] עד דתתפני סדרא מנהג. אמנם בשו"ת הרשב"א, חלק א, סימן ש"י (חין תקע"ב) מצינו: וכיוצא בזה אמרו בירושלמי, דגרסינן התם כל הדברים תלו אותן במנהג. נשיא דנהגן... ודלא למעבד כאפוקי שבתא עד דתתפני סודרא... מנהג.

14: ועין בה"ג הלכות קידוש והבדלה: והיכא דנפקא לה שבת וצריך למעבד עבדתא מן קמי צלויי מיבעי ליה לברוכי המבדיל בין קדוש לחול והדר עבד עבדתיה והוא דאמר הזכרת השם ומלכות... והני מילי דקא בעי מעבד מלאכה מקמי צלוי דאורתא, אבל בתר צלוי כיון דאבדיל ליה בטפלה לא צריך לברוכי המבדיל מקמי מלאכה.

17: ירושלמי ברכות ה, ב: אסור לעשות מלאכה עד שיבדיל ודכותה אסור לו לאדם לתבוע צרכיו עד שיבדיל. ועין בגליון שם, שלזה כיוון הרשב"א בתשובה חלק א, סימן תשל"ט, שמביא: ירושלמי, כשם שאסור לעשות חפציו קודם שיבדיל, כך אסור לתבוע חפציו קודם שיבדיל. לשורות 5—11: כל זה בא כמעט מלה במלה ברי"ף מסכת ברכות פרק אין עומדין.

בשורה ז, במקום עוד אמרו, ברי"ף: הם אמרו.

9: ברי"ף: א"ל אין המבדיל בתפילה צריך שיבדיל על הכוס. א"ל רבינא לרבא הלכתא מאי א"ל כקידושא.

בשורה 11: ברי"ף: טעה בזו ובזו מהו אמר ליה.

הוספות

דף א, א

חפצי שמים : במסכת כלה (מהדורת היגער, עמ' 157) : מה חפצי שמים ? — יפור מעותיו לעניים.

דף א ב

גם בלקוטים מספרי דברי רש"י (ספר רש"י, עמ' עד) : מניח סיף או ברזל על גבי המת. שהחרב הוא סגולה נגד המזיקים — לזה יש להוסיף :

ברכות ה, א: אמר ר' יצחק, כל הקורא קריאת שמע על מטתו, כאילו אווז חרב של שתי פיות בידו. רש"י : להרוג את המזיקין. ועיין בצ"ח [איננו בידי, אבל הובאו דבריו בשער נפתלי של ר' נפתלי הכהן שווארסץ על האבודרהם, סדר קריאת שמע על המטה : ג' ספרים נסתחים, באניהאד תרס"ג, דף יא, ב] : שעלידי החרב פיסיות הם בדלים, אבל בנוגע למלאך המות, אמרו בדברים רבה פט, ג : אין אדם יכול לעשות כליזין ולהנצל ממלאך המות, אין משלחת [מלשון שלח] במלחמה. ואין שלטון ביום המות. ועל מתושלח דרשו : ששם המפורש היה כתוב על הסיף שלו והמית כמה שדים אשר אין להם מספר [עיין תורה שלמה, להרב כשר, בראשית, ה, סימן סו]. וגראה שלזה נתכוין גם בשיר השירים רבה, פסוק שלחך פרדס רמונים, ופתיחתא דאיכה רבתי כ"ד, דתני ר' שמעון בן יוחאי, כלי זין היה לישראל בסיני והיה שם המפורש חקוק עליו. על מפחד בלילות של שלמה, עיין מאמרו של ש. קרויס בספר היוכל לגאסטר, עמ' 329. גם באבודרהם, תפילת ערבית של מצא"שבת, מביא המדרש, שכל האומר המזמור של נעים אינו צריך לכלי זין.

ועיין רש"י, שבועות טו, ב: פגעים, שם מזיקין שפוגעין בבני אדם להזיק. סכין ומדיחין. עיין מאמרו של ביכלר בספר היוכל לקרויס מעמ' 36 ואילך.

לענין הנחת המת על הקרקע.

עיין צוזאט אדמ"ר... מהר"ר יחזקאל וצ"ל, שהיה אב"ד בג' קהלות אה"ו... בעהמ"ס כנסת יחזקאל... ווילנא תרל"א, עמ' ה': הנני פוקד לחבורא קדישא דג"ח בהנחני על הארץ יניחוני בלי כתונת למטה ולא שום תבן, כי אם גופי יהיה גוגע ממש בארץ. ובצוזאה לר' נחמן מסשעהרין בסוף ספר סיפורים נפלאים... מהר"ן מברסלב, ירושלים, תרצ"ה, סימן ז' ע' ח: טרם יניחו אותי על גבי קרקע... על הקרקע ממש בלי הפסק שום דבר. דברי הריקנטי — שהרוח רוצה להכנס בגוף טהור ולכן צריך המת שמירה — הוא בפרשת חקת. ועיין בספר "מדות רשב"י", מר' ישעיה אשר זעליג מרגליות, ירושלים, דף רכו, ב.

דף ב א

לשורה 25: גם ר' שלמה בן היתום בפירושו למסכת משקין, מביא ירושלמי זה, עיין בפירושו, הוצאת מקיצי נרדמים, והערות הרצ"פ חיות, עמ' 63. הערה 5. ועיין אפסוביצר במבוא להראב"ה, עמ' 276, על "ספר ירושלמי" כמקור למאמרי ירושלמי, שאינם לסנינו. לשורה 26: מה לקטין. עיין ספר האורה [המיוסד על ספר העתים], הוצאת בוכר, לבוב תרס"ה, עמ' 55.

דף ג, ב

לשורה 9: עיין סדור רש"י, הוצאת בוכר, ברלין תרע"א, עמ' 260, סימן תקיט.